

Hakemli Makale / Refereed Article

Geliş Tarihi / Received: 14.08.2016 • Kabul Tarihi / Accepted: 23.12.2016

Türkiye’de Ormana Dayalı Sektörlerin Dış Ticaret Yapısının Analizi

Dilek ŞAHİN*

Öz

Orman ürünleri sektörü, ülke ekonomisine yön veren birçok sanayi dalının vazgeçilmez bir unsurudur. Aynı zamanda bu sektör; inşaat, mobilya, demir-çelik, taşımacılık gibi sektörlerle önemli katkılar sağlamaktadır. Bu çalışmanın esas amacı, Türkiye’de ormana dayalı sektörlerin dış ticaret yapısını analiz etmektir. Çalışmada 2000-2015 dönemi esas alınmıştır. Çalışmada iki yöntem kullanılmıştır. İlk olarak ormana dayalı sektörlerin endüstri-içi ticaret yapısı analiz edilmiştir. İkinci olarak ormana dayalı sektörlerin rekabet gücü analiz edilmiştir. Çalışmada sonuç olarak ormana dayalı sektörde endüstri-içi ticaretin yüksek olduğu görülmüştür. Rekabet gücü analizi sonucunda ise ormana dayalı sektörde rekabet gücünün düşük olduğu görülmüştür. Ancak bazı alt sektörlerde rekabet gücünün son yıllarda arttığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Ormana Dayalı Sektör, Dış Ticaret, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler, Endüstri içi Ticaret.*

Analysis of Foreign Trade of Forest Based Sectors in Turkey

Abstract

Forest products sector is an indispensable element of many industries that shape the country's economy. Also this sector is making contribution to sectors such as construction, furniture, iron and steel, transport. The main purpose of this study is to analyze the structure of the forest-based sector in Turkey. 2000-2015 period was used in this study. Two methods were used in this study. Firstly, intra-industry trade structure of the forest-based sector was analyzed. Secondly, competitiveness of the forest-based sector was analyzed. As a result, it was seen that intra industry trade is high in forest-based sector. As a result of the competitive analysis, it was observed that there is low competitiveness in the forest-based sector. However, competitiveness in some sub-sectors has increased in recent years.

Keywords: *Forest-Based Sector, Foreign Trade, Revealed Comparative Advantage, Intra Industry Trade.*

** Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu Öğretim Üyesi, dilek58sahin@hotmail.com

1.Giriş

Orman ürünleri sanayisi, odun hammaddesini bükme, yarma, kesme, soyma, biçme, yongalama, liflendirme, yapıştırma, presleme, buharlama, kurutma, emprenye vb. işlemlerle değiştirerek yarı mamul veya mamul üreten, bununla birlikte orman ağaç ve diğer bitkilerden elde edilen ürünleri işleyerek uygun diğer sanayi dallarına hammadde üreten ve gerektiği durumlarda birbirinin mamullerini hammadde olarak kullanan entegre nitelikte bir sanayi dalıdır (Kılıç, 2014: 3). Diğer bir ifadeyle orman ürünleri sanayisi, yuvarlak odunların bünyesini bozmadan işleyen ve dayanıklılığını arttıran fabrika ve tesisler, yuvarlak odunları ince levhalar halinde biçmek, kesmek, soymak ve yongalamak suretiyle materyal sağlayan, bunları birleştirerek odunun çalışmasını azaltan fabrika ve tesisler, odunun yapısını mekanik, fiziksel ve kimyasal yollarla değiştiren fabrika ve tesisler, işlenmiş materyali kullanarak çeşitli eşya yapan fabrika ve tesisler ile yan ürünleri işleyen fabrika ve tesislerin tümüne denilmektedir. Orman ürünleri sanayisi ürettiği odun kökenli orman ürünleri ile çok sayıda sanayi koluna hammadde sağlamaktadır. Orman ürünleri sanayisi, hammaddeye yani ormanlara yakın olarak kurulduğundan ötürü üretim sürecinin en başından en son halkasına kadar ekonomik değer yaratabilen bir sektördür. Bu özelliği ile orman ürünleri sanayisi birçok sanayiye beslemekte ve katma değer yaratarak istihdam artışına katkıda bulunmaktadır.

Orman ürünü sektörünün ana ticari ürünü odundur. Odun birçok endüstriyel amaçla kullanılmakla birlikte, kâğıt hamuru ve kâğıt orman ürünlerinin en sık kullanıldığı sektörlerdir. Orman ürünleri sektörü denildiğinde; oldukça geniş ürün grupları ve hizmet sunulan sektör portföyü kastedilmektedir. Orman ürünleri sanayi, üretim süreçlerine göre aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır (Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2012: 80):

- Birinci imalat sanayi: Odunu doğrudan doğruya kullanan sanayilerdir (Kereste sanayi, levha sanayi, kontrplak, yonga levha, lif levha, kâğıt hamuru ve kâğıt sanayi)
- İkinci imalat sanayi: Birinci imalat sanayine dâhil bıçkı ve levha sanayi kollarından elde edilen mamul ve yarı mamul ürünleri hammadde olarak kullanan orman ürünleri sanayileridir. (Parke, doğrama, mobilya, karoser, prefabrik ev vb.)
- Diğer orman ürünleri sanayi: Müzik aletleri, ayakkabı kalıbı, ahşap oyuncak, silah dipçığı, ahşap torna mamulleri gibi küçük imalat sanayi ile emprenye ve kalem sanayi yer almaktadır.

Dünyanın toplam ormanlık alanı yaklaşık olarak dört milyar hektar olup, toplam karasal alanın %31’ini oluşturmaktadır. Mevcut ormanların ise yaklaşık olarak %95’i doğal ormanlardan, %5’i plantasyonlardan oluşmaktadır. Ormanlık alan açısından en fazla orman alanına sahip kıtaları; %46 ile Avrupa, %25,7 ile Kuzey ve Orta Amerika, %21,8 ile ise Afrika oluşturmaktadır. Orman bakımından

dünyanın en zengin beş ülkesi olan; Rusya Federasyonu, Brezilya, Kanada, ABD ve Çin’in dünya toplam ormanlık alanının yarısına sahip olduğu görülmektedir. Dünyada yuvarlak odun üretimi yıllık 3.4 milyar m³ civarında olup bunun %53’ü yakacak odun, %47’si ise endüstriyel odundur. Yakacak odunun yaklaşık %90’ı gelişmekte olan ülkeler tarafından üretilip tüketilirken endüstriyel odun üretiminin %79’u gelişmiş ülkeler tarafından üretilmektedir. ABD, Kanada, Rusya Federasyonu, Brezilya ve Çin endüstriyel odun üretiminde; Hindistan, Çin, Brezilya ve Endonezya ise yakacak odun üretiminde ve tüketiminde önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2012: 5).

Türkiye’de orman varlığı yaklaşık olarak 21.389 milyon hektar olup orman alanları toplam ülke yüzölçümünün %27’sine tekabül etmektedir. Ormanların %50,1’i verimli; %49,9’u verimsiz orman niteliği taşımaktadır (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2012: 7). Türkiye’de 1870’li yıllarda sanayi yapılanması içerisinde yer almaya başlayan orman ürünleri sanayi sektörü 1892 yılında ilk kereste fabrikasının İstanbul’da kurulması, 1938 yılında kereste fabrikası sayısının 33’e yükseltilmesi ile gelişimini sürdürmüştür ve 1963 yılında planlı kalkınma döneminin başlamasıyla birlikte hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Orman ürünleri sektöründe küçük yatırımları ile ön plana çıkan özel sektör, bir kamu kuruluşu olan Orman Ürünleri Sanayi Kurumu (ORÜS)’nin özelleştirilmesiyle birlikte orman ürünleri sanayisine hâkim olmuştur (TOBB, 2012: 10). Türkiye’de orman ürünleri sektörü; tomruk, kereste, parke, kaplama malzemeleri, yonga levha, MDF ve lif levha, kontrplak, ahşap kaplama levhalar, kapı-pencere, parke ve ahşap mutfak eşyası üreticilerinden oluşmaktadır. Bu sektör, Türkiye’nin son yıllarda yaşadığı kentsel dönüşüm, inşaat ve toplu konut sektöründe yükseliş, deprem dayanımı yetersiz yapıların yenilenmesi, restorasyon ve yenileme çalışmalarının artması gibi çeşitli unsurlar nedeniyle katma değerini sürdürülebildiği nadir sektörlerdendir (Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı, 2012: 87). Türkiye’de genel imalat sanayinin işyeri açısından %25’lik kısmını orman ürünleri sanayisi oluşturmaktadır. Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemi bakımından değerlendirildiğinde ise; sektörün genel imalat sanayi içindeki payı %1,6’ya yükselmiştir. Alt sektörler arasında 16.sırada yer almaktadır. Yaklaşık 300.000 kişiye istihdam imkânı sağlayan orman ürünleri sektörünün büyüklüğü 19 milyar dolar civarındadır. Sektörün ihracatı 2002 yılında 800 milyon dolar iken, 2012 yılına gelindiğinde 4.3 milyar dolara kadar yükselmiştir. Bu rakam ağaç mamulleri ve orman ürünleri sektörünün 2012 yılında 152.5 milyar dolarlık ihracat yapan Türkiye’nin ihracatında %2,8 oranında payı olduğunu göstermektedir (TOBB, 2012: 10). 2012 yılında en çok ağaç mamulleri ve orman ürünlerinin ihraç edildiği ülkeler arasında; Irak, Azerbaycan, Libya, Almanya, İngiltere, Gürcistan, Türkmenistan, Mısır ve Rusya Federasyonu bulunmaktadır. (Kılıç, 2014:7).

Türkiye’nin ormana dayalı sektörlerinin dış ticaret yapısının analiz edildiği bu çalışmada ilk olarak sektörün endüstri içi ticaret yapısına ardından rekabet gücüne bakılmıştır. Endüstri içi ticaretin ölçümünde literatürde sıklıkla kullanılan Grubel-Lloyd endeksi kullanılmıştır. Rekabet gücü ölçümünde ise Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Ticaret Dengesi Endeksi kullanılmıştır. Çalışmada 2000-2015 dönemleri analiz edilmiştir. SITC Rev.3 iki haneli sınıflandırma düzeyi kullanılmıştır. Sonuç olarak, Türkiye’nin ormana dayalı sektörlerde endüstri içi ticaret seviyesinin yüksek olduğu görülmüştür. Rekabet gücü ölçümünde ise; Türkiye’nin ormana dayalı sektörlerde rekabet gücünün genel itibariyle düşük olduğu ancak bazı alt sektörlerde rekabet gücünün son yıllarda arttığı görülmektedir. Sektörde artmaya başlayan rekabet gücünün devamı amacıyla; sektörde faaliyet gösteren işletmeler arasında stratejik işbirliğinin oluşturulması, sektöre gerekli finansal ve teknolojik desteğin sağlanması gerekmektedir.

2. Literatür Taraması

Literatürde endüstri içi ticaretin ölçümüyle ilgili çalışmaları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Hellvin (1996), Çin ile OECD ülkeleri arasındaki EİT düzeyi 1980-1992 yılları için hesaplanmıştır. Çalışmada SITC Rev.3 sınıflandırması kullanılmıştır. Çalışma sonucunda Çin ile OECD ülkeleri arasındaki EİT düzeyinin arttığı ve EİT’nin önemli kısmının dikey EİT şeklinde gerçekleştiği görülmüştür. Çin faktör donatımı farklılığından kaynaklı olarak düşük kaliteli malların ihracatını yaparken, OECD ülkelerinden yüksek kaliteli malların ithalatını gerçekleştirmektedir. Çin’de EİT’nin artış nedenleri arasında hızlı ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış gelmektedir.

Çakmak (2006), Türkiye ile Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere arasında imalat endüstrisi dış ticaretinde EİT’nin yapısını ve önemini tespit etmek amacıyla 1991-2004 döneminde SITC Rev. 3, 3 basamaklı ürün grupları verileri ve standart G-L endeksi kullanılarak bir araştırma yapılmıştır. Buna göre, ilgili dönemde Türkiye ile dört ülke arasındaki EİT oranlarını temel alan sıralamanın zamanla çok değiştiği, söz konusu dönemin başlarında Türkiye ile imalat endüstrisi EİT düzeyi en yüksek ülkeler sırasıyla İngiltere, İtalya, Almanya ve Fransa iken, dönemin sonlarına doğru bu sıralama Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere biçiminde olduğu ifade edilmektedir.

Bilici (2007), Türkiye ve AB ülkeleri arasında gerçekleşen ticaret içinde endüstri-içi ticaretin payı ülke ve endüstri bazında incelendikten sonra, Türkiye için endüstri-içi ticaretin ülkeye özgü belirleyenleri ampirik olarak analiz edilmiştir. Çalışmada, SITC Rev.3 sınıflamasına göre sınıflandırılmış üç basamaklı ticaret verileri kullanılarak 1980-2005 dönemi için standart Grubel-Lloyd endeksi hesaplanmıştır. Türkiye’nin toplam dış ticareti içinde endüstri-içi ticaretin payının yıllar itibariyle artmış olduğu gözlenmiştir. Endüstri bazındaki

ölçümler Türkiye’nin özellikle imalat sanayi ticaretinde yüksek endüstri-içi ticarete sahip olduğunu göstermiştir. Endüstri-içi ticaretin ülkeye özgü değişkenlerinin tahmin edildiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar literatürde yer alan önceki çalışmaları doğrular niteliktedir. Bununla birlikte, Türkiye’nin ticaretinde önemli yere sahip olan AB ile gerçekleştirilen endüstri-içi ticaret oranları düşük olarak tespit edilmiştir. Bu durum faktör donatımı teorisinin beklentilerine uygun olarak gelişmiş ülkelerden oluşan AB ile gelişmekte olan Türkiye arasında endüstriler arası ticaretin hâkim olması gerektiği görüşünü desteklemektedir.

Eriin (2010), Türkiye ve AB ülkeleri arasında gıda ve canlı hayvan sektörü toplamında ve alt sektöründe 1995-2009 dönemleri itibariyle Grubel - Lloyd indeksi ve birim değer oranları hesaplanmıştır. Türkiye ile AB-15 ülkeleri arasındaki EİT giderek azaldığı ancak tek tek ülkelere bakıldığında özellikle Macaristan, Bulgaristan, Danimarka, İspanya, İrlanda ve Romanya ile olan gıda ve canlı hayvan sektöründe EİT’nin güçlü olduğu görülmüştür. Türkiye ile AB-15 ve AB-27 arasında yüksek kalitede EİT yapısıyla karşılaşılrken tek tek ülkeler için yapılan analize bakıldığında düşük kalitede dikey EİT yapısıyla karşılaşılmıştır.

Özkaya (2010), Türk tekstil sektöründeki endüstri-içi ticaretle ilgili gelişmeler 1989-2009 yılları için Grubel-Lloyd endeksi kullanılarak ortaya konulmuştur. Daha sonra yatay endüstri-içi ticaret ve dikey endüstri-içi ticaret ayrımının dikkate alınmış ve endüstri-içi ticareti etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla ülkeye ve sektöre özgü belirleyicileri esas alan regresyon analizi yapılmıştır. Bu analize göre kişi başına düşen gelir ve ölçek ekonomileri tekstil sektöründe endüstri-içi ticaret düzeyini olumlu etkilerken, doğrudan yabancı yatırım olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Han ve Lee (2012), Çin ve Kore arasındaki toplam ticaretin ne kadarın dikey endüstri-içi ticaret şeklinde gerçekleştiği hesaplanmıştır. SITC Rev.5 ürün gruplandırması kullanılarak ilgili veriler UN Comtrade veri tabanından alınmıştır. Çalışmada, Çin ve Kore arasında 1990 yılından itibaren gerçekleştirilen ticaretin yaklaşık %50’sinin endüstri-içi ticaret şeklinde gerçekleştiği görülmüştür. Yapılan analizler endüstri-içi ticaretin çoğunluğunun dikey endüstri-içi ticaret şeklinde gerçekleştiğini göstermiştir. Ancak bu durumun bazı sektörlerde değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Kimya sanayinde 2000’li yıllardan itibaren yatay endüstri-içi ticaret artarken dikey endüstri-içi ticaret azalmaktadır. Diğer yandan tekstil, fabrikasyon metal ve makine sanayi ve elektronik sanayi de dikey endüstri-içi ticaret artarken yatay endüstri-içi ticaret azalmaktadır.

Literatürde rekabet gücünün ölçümüyle ilgili çalışmaları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Başkol (2011), Türk otomotiv sektörünün rekabet gücü analiz edilmiştir. Rekabet gücü analizinde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler, İthalat Sızma

Oranı, Uzmanlaşma Katsayısı ve Dış Rekabette Açıklık Endeksinden yararlanılmıştır. 1996-2010 dönemi analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Türk otomotiv sektörünün dünya piyasasında belirli bir rekabet gücüne ulaştığı görülmüştür.

Shahab ve Mahmood (2013), Pakistan’ın deri endüstrisinin rekabet gücü seçilen ülkelerle (Çin, Hindistan, İran) karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışmada 2002-2009 dönemi analiz edilmiş ve Balassa’nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi kullanılmıştır. Sonuç olarak Pakistan’ın ele alınan dönemde diğer ülkelere göre rekabet gücünün yüksek olduğu görülmüştür.

Basmihov (2015), Rusya orman ürünleri sanayisinin rekabet gücü 2001-2013 dönemleri arasında Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Net Ticaret Endeksi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada sonuç olarak, Rusya’nın orman ürünlerinde karşılaştırmalı avantaja sahip olduğu görülmüştür. Ancak son yıllarda endeks değerlerinde bir düşüş olduğu görülmüştür.

Abteu (2015), Etiyopya ve seçilmiş Afrika ülkeleri (Kenya, Mısır, Tunus) arasında deri endüstrisinin rekabet gücü analiz edilmiştir. Çalışmada 2004-2013 dönemi ele alınmıştır. Rekabet gücü ölçümü HS-2 ürün sınıflandırmasına göre yapılmıştır. Sonuç olarak ele alınan dönemde Etiyopya’nın deri endüstrisinde diğer ülkelere göre nispeten rekabet gücünün yüksek olduğu görülmüştür.

3. Veri Seti ve Yöntem

Orman ürünleri sanayisi imalat sanayinin alt sektörüdür. Orman ürünleri sanayisi, farklı ekonomik faaliyetlerinin sınıflandırmaları içerisinde genel olarak ağaç ve ağaç ürünleri imalatı, kâğıt ve kâğıt ürünleri imalatı ve mobilya imalatı olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada SITC Rev.3 iki haneli sınıflandırma kullanılmıştır. SITC Rev.3 iki haneli sınıflandırmaya göre, ormana dayalı sektörler; SITC 24 (Ağaç mantarı, odun ve kereste sektörü), SITC 25 (Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt sektörü), SITC 63 (Ağaç mantar ve ahşap mamul sektörü), SITC 64 (Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya sektörü) ve SITC 82 (Mobilya ve mobilya parçaları sektörü)’den oluşmaktadır. Türkiye’nin ormana dayalı sektörlerinin dış ticaret yapısının analiz edildiği bu çalışmada, iki uygulama yapılmıştır. İlk uygulama endüstri-içi ticaretin analizidir. İkinci uygulama ise rekabet gücünün ölçümüne yöneliktir.

Endüstri-içi ticaretin ölçümünde literatürde sıklıkla kullanılan Grubel-Lloyd Endeksi kullanılmıştır. Bu yöntemde X_i ihracat değeri, M_i ithalat değerini göstermek üzere endüstri-içi ticaret aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Grubel ve Lloyd, 1975: 21):

$$Bi = \frac{\sum_i^n [(Xi + Mi) - (Xi - Mi)]}{\sum_i^n (Xi + Mi)} \text{ veya } Bi = 1 - \frac{|Xi - Mi|}{Xi + Mi} \quad (1)$$

Endeks 0 ile 1 arasında değer almakla birlikte, eğer ülke söz konusu malı yalnızca ihraç ya da ithal ediyorsa (endüstri-içi ticaret yoksa) endeks 0 olmaktadır. Eğer aynı malın ithalatı ve ihracatı birbirine eşit ise endeks değeri 1 olmakta ve bu durum endüstri-içi ticaret seviyesinin maksimum olduğunu göstermektedir.

İkinci uygulama olan rekabet gücü ölçümünde ise; Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Ticaret Dengesi Endeksi kullanılmıştır. Bu yöntemleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Balassa (1965) tarafından geliştirilmiştir. Bu endeks bir ülkenin belirli bir sektör ihracatının toplam ihracatına oranının, aynı sektörün dünya ihracatının dünya toplam ihracatına oranı olarak tanımlanmaktadır (Erkan, 2012: 198). Endeks (RCA-AKÜ) şu şekilde formüle edilmektedir.

$$RCA_{ij} = \left[\left(\frac{X_{ij}}{X_i} \right) \div \left(\frac{X_{jw}}{X_w} \right) \right] \quad (2)$$

Bu eşitlikte, i ülkeyi, j ürünü (sektörü), X ihracatı, M ithalatı göstermekle birlikte; eşitliğin pay kısmı ürünün (sektörün) ulusal ihracattaki payını, payda kısmı ise ürünün (sektörün) dünya toplam ihracatındaki payını göstermektedir. Endeks değeri 0 ile ∞ arasında değer almaktadır. Eğer, endeks değeri 1’den büyükse (AKÜ>1) ilgili ülke ele alınan ürünün (sektörün) ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir (rekabet gücü yüksek). Endeks değeri 1’den küçükse (AKÜ<1) ilgili ülke ele alınan ürünün (sektörün) ihracatında karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir (rekabet gücü düşük).

Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi şu şekilde formüle edilmektedir:

$$RSCA_{ij} = (RCA_{ij} - 1) / (RCA_{ij} + 1) \quad (3)$$

Bu endeks -1 ile +1 arasında bir değer almaktadır. Eğer endeks değeri pozitif ise ülke o üründe karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Endeks değeri ne kadar yüksekse rekabet gücü de o kadar yüksektir.

Ticaret Dengesi Endeksi (TBI), bir ülkenin ilgili üründe net ihracatçı veya net ithalatçı olup olmadığını göstermektedir. Endeks şu şekilde formüle edilmektedir:

$$TBI_{ij} = \frac{(X_{ij} - M_{ij})}{(X_{ij} + M_{ij})} \quad (4)$$

Bu eşitlikte, i ülkeyi, j ürünü, X ihracatı, M ithalatı göstermektedir. Endeks değeri -1 ile +1 arasında değer almaktadır. Endeks -1 ise ülke net ithalatçı, endeks +1 ise ülke net ihracatçı pozisyonundadır.

Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Ticaret Dengesi Endeksi kullanılarak üretim haritası oluşturulmaktadır. Üretim haritası A, B, C, D olarak dört gruptan oluşmaktadır. Bu gruplar şu şekilde açıklanabilir (Widodo, 2009: 67):

Grup A: Karşılaştırmalı Üstünlük-Net İhracatçı (RSCA>0, TIB>0)

Grup B: Karşılaştırmalı Üstünlük- Net İthalatçı (RSCA>0, TBI<0)

Grup C: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İhracatçı (RSCA<0, TBI>0)

Grup D: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İthalatçı (RSCA<0, TBI<0)

4. Bulgular ve Değerlendirmeler

Bu başlık altında ormana dayalı sektörlerin dış ticaret yapısı analiz edilmiştir. İlk olarak sektördeki endüstri-içi ticaretin yapısı hesaplanarak yorumlanmıştır. Ardından sektörün rekabet gücü analizi hesaplanarak yorumlanmıştır

4.1. Endüstri İçi Ticaretin Ölçümü

Tablo 1’de ormana dayalı sektörlerin endüstri içi ticaret rakamları gösterilmiştir. Türkiye’nin ormana dayalı sektörlerde endüstri içi ticaretinin yüksek olduğu sektörler arasında; SITC 63 (Ağaç mantar ve ahşap mamul sektörü), SITC 64 (Kâğıt, karton ve kâğıt hamurundan eşya sektörü) ve SITC 82 (Mobilya ve mobilya parçaları sektörü) bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu sektörlerde ürünlerin ithalatı ve ihracatı eş zamanlı olarak gerçekleştirilmektedir. SITC 24 (Ağaç mantarı, odun ve kereste sektörü), SITC 25 (Kâğıt hamuru ve kullanılmış kâğıt sektörü) sektörlerinde ise endüstri içi ticaret seviyesinin düşük olduğu diğer bir anlatımla ticaretin endüstriler arası ticaret şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 1. Endüstri içi Ticaretin Ölçümü: Grubel-Lloyd Endeksi

Yıl/Sektör	24	25	63	64	82
2000	0,16	0,00	0,47	0,30	0,97*
2001	0,57*	0,00	0,98*	0,55*	0,73*
2002	0,46	0,00	0,83*	0,53*	0,60*
2003	0,22	0,00	0,82*	0,49	0,54*
2004	0,13	0,00	0,77*	0,47	0,63*
2005	0,13	0,00	0,67*	0,48	0,68*
2006	0,11	0,00	0,79*	0,45	0,78*
2007	0,11	0,00	0,80*	0,51*	0,77*
2008	0,10	0,03	0,89*	0,57*	0,69*
2009	0,18	0,03	0,88*	0,61*	0,63*
2010	0,16	0,05	0,90*	0,59*	0,67*
2011	0,11	0,08	0,85*	0,62*	0,71*
2012	0,09	0,02	0,81*	0,71*	0,59*
2013	0,10	0,08	0,83*	0,75*	0,60*
2014	0,09	0,09	0,99*	0,77*	0,57*
2015	0,07	0,06	0,92*	0,82*	0,53*

Kaynak: UN Comtrade veri tabanından yola çıkılarak tarafımızca hesaplanarak düzenlenmiştir. **Not:** Literatürde endeks değeri 0,50’den yüksek ise endüstri-içi ticaretin olduğu kabul edilmektedir. * endüstri-içi ticaretin olduğunu göstermektedir.

4.2. Rekabet Gücünün Ölçümü

Tablo 2’de Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksine göre rekabet gücü değerleri gösterilmiştir. SITC 24 (Ağaç mantarı, odun ve kereste sektörü) ve SITC 25 (Kâğıt hamuru ve kullanılmış kâğıt sektörü) sektörlerinde endeks değerinin 1’den küçük olduğu dolayısıyla rekabet gücünün düşük olduğu görülmektedir. Buna karşılık, SITC 63 (Ağaç mantar ve ahşap mamul sektörü) sektöründe 2009 yılına kadar 1’den küçük olan endeks değerinin bu yıldan itibaren arttığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle 2009 yılından sonra rekabet gücünün yükseldiği söylenebilir. Benzer şekilde, SITC 64 (Kâğıt, karton ve kağıt hamurundan eşya sektörü) sektöründe 2012 yılından sonra rekabet gücünün yükseldiği görülmektedir. SITC 82 (Mobilya ve mobilya parçaları sektörü) sektöründe ise 2005 yılına kadar rekabet gücünün 1’den küçük olduğu ancak bu yıldan sonra rekabet gücünün yükseldiği görülmektedir.

Tablo 2. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksine Göre Rekabet Gücünün Ölçümü

Yıl/Sektör	24	25	63	64	82
2000	0,01	0,00	0,31	0,38	0,66
2001	0,23	0,00	0,42	0,48	0,62
2002	0,19	0,00	0,41	0,54	0,78
2003	0,08	0,00	0,48	0,51	0,93
2004	0,06	0,00	0,52	0,51	0,96
2005	0,07	0,00	0,59	0,58	1
2006	0,07	0,00	0,73	0,58	1,01
2007	0,07	0,00	0,84	0,65	1,06
2008	0,06	0,02	0,95	0,71	1,19
2009	0,10	0,02	1,18	0,79	1,25
2010	0,10	0,04	1,30	0,94	1,41
2011	0,08	0,07	1,32	0,99	1,47
2012	0,07	0,02	1,16	1,08	1,37
2013	0,06	0,07	1,25	1,26	1,57
2014	0,05	0,08	1,34	1,26	1,56
2015	0,05	0,06	1,13	1,25	1,43

Kaynak: UN Comtrade veri tabanından yola çıkılarak tarafımızca hesaplanarak düzenlenmiştir. **Not:** Endeks değerinin 1’den büyük olması rekabet gücünün yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 3’de Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeks değerleri yer almaktadır. Buna göre; Türkiye’nin SITC 24 (Ağaç mantarı, odun ve kereste sektörü) ve SITC 25 (Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt sektörü) sektörlerinde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu (rekabet gücünün düşük olduğu) görülmektedir. SITC 63 (Ağaç mantar ve ahşap mamul sektörü) sektöründe 2009 yılına kadar olan karşılaştırmalı dezavantaj durumu yerini bu yıldan sonra karşılaştırmalı avantaja bırakmıştır. Benzer şekilde; SITC 64 (Kâğıt, karton ve kâğıt hamurundan eşya sektörü) sektöründe 2012 yılına kadar olan

karşılaştırmalı dezavantaj yerini bu yıldan sonra karşılaştırmalı avantaja bırakmıştır. SITC 82 (Mobilya ve mobilya parçaları sektörü) sektöründe ise 2005 yılından sonra karşılaştırmalı avantajın olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Açıklanmış Karşılaştırmalı Simetrik Endeksine Göre Rekabet Gücünün Ölçümü

Yıl/Sektör	24	25	63	64	82
2000	-0,97	-0,98	-0,51	-0,44	-0,20
2001	-0,61	-0,99	-0,40	-0,35	-0,22
2002	-0,67	-0,98	-0,41	-0,29	-0,12
2003	-0,83	-0,99	-0,34	-0,31	-0,03
2004	-0,87	-0,99	-0,31	-0,31	-0,01
2005	-0,86	-0,99	-0,25	-0,26	0
2006	-0,85	-0,98	-0,15	-0,26	0,00
2007	-0,86	-0,99	-0,08	-0,20	0,02
2008	-0,87	-0,95	-0,02	-0,16	0,08
2009	-0,80	-0,95	0,08	-0,11	0,11
2010	-0,80	-0,91	0,13	-0,02	0,17
2011	-0,84	-0,86	0,13	-0,00	0,19
2012	-0,85	-0,95	0,07	0,03	0,15
2013	-0,88	-0,85	0,11	0,11	0,22
2014	-0,88	-0,83	0,14	0,11	0,21
2015	-0,89	-0,88	0,06	0,11	0,17

Kaynak: UN Comtrade veri tabanından yola çıkılarak tarafımızca hesaplanarak düzenlenmiştir.

Tablo 4’de Ticaret Dengesi Endeksine göre rekabet gücü değerleri gösterilmiştir. Türkiye’nin ormana dayalı sektörlerde; SITC 24 (Ağaç mantarı, odun ve kereste sektörü), SITC 25 (Kâğıt hamuru ve kullanılmış kâğıt sektörü), SITC 63 (Ağaç mantar ve ahşap mamul sektörü) ve SITC 64 (Kâğıt, karton ve kâğıt hamurundan eşya sektörü) sektöründe net ithalatçı olduğu görülmektedir. SITC 82 (Mobilya ve mobilya parçaları sektörü) sektöründe ise Türkiye net ihracatçı konumdadır.

Tablo 4. Ticaret Dengesi Endeksine Göre Rekabet Gücünün Ölçümü

Yıl/Sektör	24	25	63	64	82
2000	-0,83	-0,99	-0,52	-0,64	-0,02
2001	-0,42	-0,99	-0,01	-0,44	0,26
2002	-0,53	-0,99	-0,16	-0,46	0,39
2003	-0,77	-0,99	-0,17	-0,50	0,45
2004	-0,86	-0,99	-0,22	-0,52	0,36
2005	-0,86	-0,99	-0,32	-0,51	0,31
2006	-0,88	-0,99	-0,20	-0,54	0,21
2007	-0,88	-0,99	-0,19	-0,48	0,22
2008	-0,89	-0,96	-0,10	-0,42	0,30
2009	-0,81	-0,96	-0,11	-0,38	0,36
2010	-0,83	-0,94	-0,09	-0,40	0,32
2011	-0,88	-0,91	-0,14	-0,37	0,28
2012	-0,90	-0,97	-0,18	-0,28	0,40
2013	-0,89	-0,91	-0,16	-0,24	0,39
2014	-0,90	-0,90	-0,00	-0,22	0,42
2015	-0,92	-0,93	-0,07	-0,17	0,46

Kaynak: UN Comtrade veri tabanından yola çıkılarak tarafımızca hesaplanarak düzenlenmiştir.

Tablo 5’de Türkiye’nin ormana dayalı sektörlerde üretim haritası gösterilmektedir. Buna göre; SITC 24 (Ağaç mantarı, odun ve kereste sektörü) ve SITC 25 (Kâğıt hamuru ve kullanılmış kâğıt sektörü) sektörlerinde Türkiye’nin karşılaştırmalı dezavantaj ve net ithalatçı konumda olduğu görülmektedir. SITC 63 (Ağaç mantar ve ahşap mamul sektörü) ve SITC 64 (Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya sektörü) sektöründe ise karşılaştırmalı dezavantaj ve net ithalatçı konumun son dönemde yerini, karşılaştırmalı üstünlük net ithalatçı konuma bıraktığı görülmektedir. SITC 82 (Mobilya ve mobilya parçaları sektörü) sektöründe ise karşılaştırmalı dezavantaj net ihracatçı konum yerini karşılaştırmalı üstünlük net ihracatçı konuma bırakmıştır.

Tablo 5. Ormana Dayalı Sektörlerin Üretim Haritası

Yıl/Sektör	24	25	63	64	82
2000	D	D	D	D	D
2001	D	D	D	D	C
2002	D	D	D	D	C
2003	D	D	D	D	C
2004	D	D	D	D	C
2005	D	D	D	D	A
2006	D	D	D	D	A
2007	D	D	D	D	A
2008	D	D	D	D	A
2009	D	D	B	D	A
2010	D	D	B	D	A
2011	D	D	B	D	A
2012	D	D	B	B	A
2013	D	D	B	B	A
2014	D	D	B	B	A
2015	D	D	B	B	A

Kaynak: Tarafımızca oluşturulmuştur. **Not: Üretim Haritası:** Grup A: Karşılaştırmalı Üstünlük-Net İhracatçı, Grup B: Karşılaştırmalı Üstünlük- Net İthalatçı, Grup C: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İhracatçı, Grup D: Karşılaştırmalı Dezavantaj-Net İthalatçı.

5. Türkiye’de Ormana Dayalı Sektörlerin Rekabet Gücünü Etkileyen Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Ormana dayalı sektörlerin rekabet gücünü etkileyen temel sorunlar ve çözüm önerilerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür (TOBB, 2013: 53-55):

- Hammadde Üzerindeki İlave Vergi Yükleri: Orman işletmeleri tarafından ihale yolu ile gerçekleştirilen satışlardan; ağaçlandırma fonu için %3, Bakanlık fonu için %3 pay alınmaktadır. Diğer küçük oranlı fonlar ve KDV ile birlikte bu oran %27,5’i bulmaktadır. Bu vergi ve fonlar üreticinin hammadde maliyetini artırmaktadır. Bu nedenle yüksek oranları ile hammadde maliyetini artıran fonların kaldırılması beraberinde yerli hammadde kullanımını ve teminini artıracaktır.

- **Hammadde Fiyatlarının Yüksekliği:** Hammadde fiyatlarının yüksekliği nedeniyle dış piyasalarda rekabet gücü azalmaktadır. Bu durum aynı zamanda ürün fiyatlarını olumsuz etkileyerek dışarıdan daha fazla hammadde girişini teşvik ederek ihracattın rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle hammadde fiyatlarının düşürülmesi uluslararası piyasalarda rekabet gücünün artırılmasına yardımcı olacaktır.
- **Kalifiye Eleman Yetersizliği:** Küçük ve orta ölçekli ağaç mamulleri ve orman ürünleri işletmelerinde yüksek kalite ve verimliliğe sahip üretimi gerçekleştirebilecek yeterli kalifiye eleman istihdam edilmemektedir. İstihdam üzerindeki yükler kalifiye eleman istihdamını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, yüksek kaliteli ürün üretmek ve verimliliği artırmak amacıyla; bu alanda eğitim almış teknik elemanların istihdam edilmesi veya işletmelerin mevcut elemanlarını dönemsel olarak yoğunlaştırılmış teorik ve uygulamalı mesleki eğitim almaları için teşvik edilmelidir. Ağaç mamulleri ve orman ürünlerine yönelik eğitim öğretim yapan fakülte, yüksek okul ve meslek lisesi mezunlarının işletmelerde belirli zamanlarda işçi, teknisyen ve mühendis olarak istihdamına yönelik mevzuat çıkarılmalıdır.
- **Test ve Ar-Ge Analiz Laboratuvarı Eksikliği:** Ağaç mamulleri ve orman ürünlerine yönelik kalite analizlerinin ve testlerinin yapılacağı yeterli sayıda laboratuvar bulunmamaktadır. İşletmelerde bu alanda çalışan uzman personel istihdam edilmemekte ve işletmenin mühendis personeli kendi işiyle birlikte analiz ve Ar-Ge faaliyetlerini birlikte yürütmektedir. Bu kapsamda, üniversitelerin ağaç mamulleri ve orman ürünlerine yönelik bölümleri ile özel sektör ortaklığında bu alana ait hizmet verecek Ar-Ge laboratuvarlarının kurulması gerekir.
- **Enerji ve Gümrük Vergisi Maliyetlerinin Pahalılığı:** Sektörün ihracatta rekabet gücünü olumsuz etkileyen faktörlerden biri de yüksek enerji maliyeti ve yüksek gümrük vergisidir. Bu kapsamda, sektörün rekabet gücünün korunması için üreticiye yönelik enerji fiyatlandırma politikaları yeniden düzenlenmeli veya üretim ve istihdam artışı karşılığında enerji ucuza sağlanmalıdır.
- **Teknolojik Yetersizlik:** Özellikle kereste, parke ve kaplama sanayi işletmeleri iç piyasanın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş olup genellikle küçük işletmeler şeklinde yapılmışlardır. Küçük ölçekli işletmelerin ise yeni teknoloji kullanımı sınırlı olup Ar-Ge faaliyetleri yetersiz seviyededir. Bu kapsamda, sektör kuruluşlarının Ar-Ge çalışmalarına yönelmesi, imalatta yeni teknolojileri kullanılması, küçük işletmelerin bir araya gelerek fabrika ölçekli üretime geçmeleri, ürün çeşitliliği ve sertifikalı ürün satışının artması gerekir.
- **Yatırım ve Finansman Eksikliği:** Özellikle kereste, parke ve kaplama sektörlerinde giderek zorlaşan rekabet şartları, atölye tipi üretim yapan işletmelerin fabrika tipi üretime geçmeleri için yeni teknoloji içeren

yatırımlara yönelmelerini zorunlu hale getirmektedir. Bu durum toplam kurulu işletme sayısında azalma (kapanma veya birleşme nedeniyle), orta ölçekli ve modern teknolojiyle üretim yapan ihracata yönelik yatırımlarda artış ve kurumsal bir dönüşüm olarak ortaya çıkmaktadır. Bu dönüşüm yatırımları süreci; öz kaynakların ve teşviklerin yetersizliği, bölgesel kalkınma ve teşvik yasasından yeterince yararlanamama ve kredi maliyetlerinin pahalılığı gibi birçok nedenden dolayı yapılamamakta ya da yavaş seyretmektedir. Bu nedenle, teknoloji bakımından CNC kontrollü tezgâhlar ile kurutma, buharlama ve emprenye tesislerine daha çok yatırım yapılmalıdır. Bu ihtiyacın karşılanması için bölgesel kalkınmayı ve teşvikleri esas alan yeni yasanın öncelikli olarak sektör kuruluşlarının desteklenmesinde kullanımı sektöre özel avantajlar sağlayabilir.

Çözüm önerilerini ele alınan alt sektörler bazında değerlendirmek gerekirse; Ağaç mantarı, odun ve kereste sektörünün (SITC 24) uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırabilmesi için sektörde faaliyet gösteren işletmeler arasında işbirliğinin artırılması, finansal ve teknolojik desteklerin sağlanması gerekmektedir. Kâğıt hamuru ve kullanılmış kâğıt sektöründe (SITC 25) dünya ile rekabet edebilecek kâğıt hamuru üreten fabrikaların kurulması gerekmektedir. Bunun için ormana dayalı sektörlerin yeniden yapılanmaya gitmesi gerekir. Ağaç mantar ve ahşap mamul sektörünün (SITC 63) rekabet gücünü artırmak için ise, gerek teknolojik gerekse finansal açıdan mevcut sorunların çözülmesi gerekir. Küçük işletmelerin bir araya gelerek daha büyük ölçekli firmalar halinde üretim yapmaları teşvik edilmelidir. Yine yeni teknoloji içeren yeni yatırımların teşvik edilmesi gerekir. Kâğıt, karton ve kâğıt hamurundan eşya sektöründe (SITC 64), rekabet gücünü artırmak amacıyla kâğıt üretimi içerisinde önemli bir maliyet unsuru olan enerji fiyatlarının AB üyesi ülkeler ile rekabet edecek düzeye çekilmesi, teknolojik olarak hızlı ve yüksek verim gücüne sahip makinelerin kullanılması teşvik edilerek bu alanda ortaya çıkacak finansal sorunların devlet destekli çözülmesi gerekir. Mobilya ve mobilya parçaları sektörünün (SITC 82) rekabet gücünü artırmak amacıyla, sektör teşvik edilerek pazar alanları iyi değerlendirilmeli ve mobilyaların kalite ve standart denetimleri yapılarak gerek dünya standartlarına gerekse de ithalatçı ülkelerin özel isteklerine uygun olup olmadığı denetlenmelidir. Mobilya sektöründe faaliyet gösteren firmaların bir araya gelerek dış ticaret faaliyetlerinde etkin bir güç birliği oluşturmak maksadı ile sektörel dış ticaret şirketlerinin kurulumu teşvik edilmelidir.

Sonuç

Ormana dayalı sanayi sektörü çok sayıda sanayinin gelişmesine destek olarak katma değer yaratılmasına böylelikle istihdam artışına katkıda bulunmaktadır. Ormana dayalı sektörlerin dış ticaret yapısının analiz edildiği bu çalışmada orman ürünleri endüstrisi SITC Rev.3 iki haneli sınıflandırmaya göre

ele alınmıştır. Analiz kapsamında sektörün endüstri içi ticaret yapısı ve rekabet gücü hesaplanmıştır. Bu bağlamda; çalışmada Grubel-Lloyd Endeksi, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ve Ticaret Dengesi Endeksi kullanılmıştır. Sonuç olarak Türkiye’nin orman ürünleri endüstrisinde alt sektörler itibariyle; SITC 63 (Ağaç mantar ve ahşap mamul sektörü), SITC 64 (Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya sektörü) ve SITC 82 (Mobilya ve mobilya parçaları sektörü) sektörlerinde endüstri içi ticaretin yüksek olduğu görülmüştür. SITC 24 (Ağaç mantarı, odun ve kereste sektörü), SITC 25 (Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt sektörü) sektörlerinde ise endüstri içi ticaret seviyesinin düşük olduğu diğer bir anlatımla ticaretin endüstriler arası ticaret şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

Rekabet gücü hesaplamalarına göre ise; SITC 24 (Ağaç mantarı, odun ve kereste sektörü) ve SITC 25 (Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt sektörü) sektörlerinde endeks değerinin 1’den küçük olduğu dolayısıyla rekabet gücünün düşük olduğu görülmektedir. Buna karşılık, SITC 63 (Ağaç mantar ve ahşap mamul sektörü), SITC 64 (Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya sektörü) ve SITC 82 (Mobilya ve mobilya parçaları sektörü) sektöründe ise rekabet gücünün özellikle son yıllarda arttığı görülmüştür.

Orman ürünleri sektörünün rekabet gücünün artırılması amacıyla; hammadde fiyatlarının düşürülmesi, kalifiye eleman ihtiyacının giderilmesi, Ar-Ge laboratuvarlarının kurulması ve Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması, üretimde yeni teknolojilerin kullanılması, enerji fiyatlandırma politikalarının yeniden düzenlenmesi ve ilave vergi yüklerinin azaltılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Abteu, M. (2015). Revealed Comparative Advantage of Ethiopian Leather Industry with Selected African Economies. *International Journal of Business and Economics Research*, 4(5), 229-237.
- Basmihov, G. (2015). Rusya Orman Ürünleri Sanayisinin İhracat Yapısı ve Rekabet Gücü. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2): 126-134.
- Başkol, O. (2011). Türk Otomotiv Sektörünün Uluslararası Rekabet Gücü (1996-2010). *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*. 7(2): 63-78.
- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (2012). Orman ve Orman Ürünleri Sektör Raporu. 1-28. <http://www.baka.org.tr/uploads/1357649370ORMAN-URUNLERI-RAPORU-12ARALIK.pdf> (Erişim Tarihi: 02.05.2016)
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (2012). TR81 Düzey2 Bölgesi Mobilya ve Orman Ürünleri Sektör Analizi Raporu. 1-229.

http://karabukyayirim.com/assets/raporlar/bakka_rapor_orman.pdf (Erişim Tarihi: 02.05.2016)

- Bilici, Ö. (2007). Türkiye ile Avrupa Birliği Ülkeleri Arasında Endüstri-içi Ticaretin Analizi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir.
- Çakmak, Ö. (2006). Türkiye ile Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere Arasında İmalat Endüstrisinde Endüstri-içi Ticaretin Yapısı: 1991-2004. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1): 30-47.
- Erkan, B. (2012). Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayılarıyla Belirlenmesi: Türkiye-Suriye Örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15): 196-218.
- Erün, G. (2010). Türkiye ile AB, Gıda ve Canlı Hayvan Sektörü Dış Ticaretinde Endüstri-içi Ticaret Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1): 71-78.
- Grubel, H., Lloyd, P. (1975). *Intra-Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products* London: MacMillanPres.
- Hellvin, L. (1996). Vertical Intra-Industry Trade Between China and OECD Countries. *OECD Development Centre Working Paper*, 114: 6-35.
- Kılıç, Nurel (2014). Orman Ürünleri Sanayi. Ar-Ge Bülten 3-11. <http://www.izto.org.tr/portals/0/argebulten/2014temmuzormanurunleri.pdf> (Erişim Tarihi: 08.04.2016)
- Shahab, S., Mahmood, M. (2013). Comparative Advantage of Leather Industry in Pakistan with Selected Asian Economies. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(1): 133-139.
- Özkaya, H. (2010). Tekstil Sektöründe Endüstri-İçi Ticareti Etkileyen Faktörler Üzerine Ampirik Çalışma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2): 136-157.
- TOBB (2012). Türkiye Orman Ürünleri Sektör Meclis Raporu. 1-48. <http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2014/OrmanUrunleriFaaliyetRaporu.pdf> (Erişim Tarihi: 07.06.2016).
- TOBB (2013). Türkiye Orman Ürünleri Meclisi Sektör Raporu. 1-62. <http://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2015/Orman-Urunleri-sektoru-20151117.pdf>

WIDODO, T., 2009, Comparative Advantage: Theory, Empirical Measures and Case Studies, 58-81.
http://www.rebs.ro/resource/REBS_4/Research%20Paper/Widodo,T_-_Comparative_Advantage_Theory_Empirical_Measures_and_Case_Studies.pdf. (Erişim Tarihi 10.02.2016).

UN Comtrade, <http://comtrade.un.org/>.

Ek 1. Türkiye’de Orman Ürünleri Sektörünün GZFT Analizi

Güçlü Yanlar	Zayıf Yanlar	Fırsatlar	Tehditler
Kalite bilincinin artması	Üretim yöneltik zayıf yönler	AB’ye yöneltik sürecin devam ediyor olması	Ekonomik belirsizlikler
İhracat yapma bilincinin artması	Talep eksikliği ve tüketim piyasasının darlığı	AB ülkelerinde işçilik maliyetlerinin yüksek olması	Çevremizde yer alan ülkelerde siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarsızlık
İşçilik maliyetlerinin AB ülkelerindekine göre düşük olması	Gelişmeye yöneltik Ar-Ge çalışmalarının yetersizliği	Çevremizdeki birçok az gelişmiş ülke pazarlarına yakınlık	AB uyum sürecinde orman ürünleri ile ilgili sertifikalandırma, çevre, sağlık vb. konularındaki sınırlama dayatmaları,
İşletmelerin modern teknolojiyi yakından takip etmesi	İşletmelerin uluslararası pazarlarda tanıtım eksikliği	Sektörün özellikle Orta Avrupa, Afrika ve Orta Asya ülkelerine açılması	Çin faktörü (İşçilik maliyetinin düşüklüğü ve ürün çeşitliliğini artırma yöntemleri ile hammaddenin tamamının değerlendirilmesinin sağladığı avantajlar nedeniyle).
Sektörün uluslararası pazarlara açılmış bulunması	Markalaşma yetersizliği		
Üretim ve kalite standartlarını yükseltmek için çaba sarf edilmesi	Ulusal ve uluslararası fuarlara katılım yetersizliği		
Sektördeki işletmelerin çoğunluğunun özel sektöre ait olması nedeniyle dinamik ve gelişmeye açık bir yönetime sahip olması	İşletmelerin kurumsallaşamaması		

Kaynak: TOBB, 2012: 38-39.